

J. Theiner. *Die Entwicklung der Moraltheologie zur eigenständigen Disziplin*. Verlag Pustet. Regensburg 1970, 8°, s. 456.

W ramach serii studiów poświęconych historii katolickiej teologii moralnej, pod ogólną redakcją M. Müllera, ukazał się już siedemnasty tom, poświęcony procesowi usamodzielniania się tego działu teologii w odrębną dyscyplinę. Dla historyków teologii moralnej jest to pozycja szczególnie cenna, ze względu zarówno na jej pionierski charakter, jak też gruntowną dokumentację źródłową. Pionierskość tego opracowania wynika z braku w dotychczasowej literaturze teologicznej odpowiedniej monografii poświęconej wspomnianemu problemowi. Wprawdzie już przed kilku laty profesor Akademii Alfonsjańskiej w Rzymie L. Verecke CSSR opublikował ciekawy wstęp do dziejów nowożytnej teologii moralnej, w którym przedstawił swe założenia metodologiczne, ale jak dotąd samej pracy nie ogłosił drukiem. Pionierskość Theinera wynika także z faktu wykorzystania bogatych materiałów archiwalnych, zawartych w zbiorach jezuickich, głównie rzymskich i hiszpańskich, a także z faktu ustalenia odpowiedniej metody opracowania konsekwentnie realizowanej na kartach omawianego dzieła.

W świetle nagromadzonych materiałów źródłowych Autor zaprezentował proces kształtowania się jezuickiego *Ratio et institutio studiorum*, przyjętego ostatecznie w 1599 r., które miało tak zdecydowany wpływ na usamodzielnienie się teologii moralnej. Stało się to na skutek postanowienia zawartego w *Ratio*, wymagającego ustanawiania odrębnych katedr dla teologii moralnej, powołania specjalnych profesorów oraz pisanie i przygotowywania specjalnych podręczników tego przedmiotu.

Po wstępie, obrazującym sytuację w średniowiecznej teologii moralnej, w części pierwszej swego dzieła Autor omawia przekształcanie się teologii kazuistycznej w teologię moralną w szkołach jezuickich, uwypuklając w tym względzie szczególnie rolę dekretów Soboru Trydenckiego (1548—1563) o seminariach duchownych i sakramencie

pokuty. By odpowiedzieć na zapotrzebowanie Kościoła, wyrażone w tych dekretach, jezuici zorganizowali odpowiednio swe studia dając temu wyraz w swym słynnym *Ratio*. Cenną partią omawianej pracy są te jej stronicy, na których Autor przedstawia ogólnozakonną dyskusję nad tym *Ratio*, zwłaszcza głosy i relacje poszczególnych prowincji jezuickich, w tym także dość ciekawy głos prowincji polskiej. Podziwiać należy tak świetnie zorganizowaną i na taką skalę przeprowadzoną wówczas wymianę poglądów na tak bardzo żywotny problem, jak się okazało nie tylko dla samego zakonu, ale także dla dziejów całej teologii moralnej Kościoła katolickiego.

W tym kontekście przedstawił bardzo ciekawy i godny odnotowania głos, znanego skądinąd polityka i dyplomaty, A. Possevina TJ, w postaci jego propozycji odpowiedniej koncepcji „Teologii praktycznej”.

W części drugiej natomiast omówił genezę i powstanie pierwszych jezuickich podręczników teologii moralnej. Do pionierów w tym względzie zaliczają się: H. Henriquez TJ († 1608), J. Azor TJ († 1603), Th. Sanchez TJ († 1610), V. Figliucci TJ († 1622) oraz P. Laymann TJ († 1635), który pośrednio poprzez *Medullę* teologii moralnej H. Busembauma TJ wywarł zasadniczy wpływ na kształt teologii moralnej św. Alfonsa Marii Liguori, a przez niego na tę dyscyplinę aż do końca właściwie XIX w., do czasu renesansu tomizmu w postaci neoscholastyki i wzrostu wpływów teologów niemieckich, takich jak J. B. Hirscher i J. M. Sailer.

W części trzeciej Autor przedstawił wkład w rozwój teologii moralnej zakonów zebrzących, wśród których dominowanie najwcześniej wyróżniali teologię moralną od innych działów teologii, a franciszkanie wypracowali najbardziej odrębną szkołę teologiczną, mając za swych głównych mistrzów D. Szkota i św. Bonawenturę, kładąc nacisk na woluntaryzm a nie intelektualizm, jak

to czyniła szkoła tomistyczna. W partii tej Autor zasygnalizował właściwie tylko sytuację istniejącą pod tym względem u augustianów eremitów, reprezentujących w uprawianiu teologii moralnej swoistego rodzaju augustynizm.

Sporą partię dzieła, gdyż aż od strony 361 do 435, stanowią zebrane i podane przez Autora aneksy zawierające materiał źródłowy, głównie archiwalny. Całość zaś kończą wykazy osobowe i rzeczowe.

Korzystanie z pracy ułatwiają wyraźnie odpowiednie podsumowania poszczególnych partii oraz całości dzieła, ukazujące w syntetycznym zarysie główne treści, tok rozumowania i osiągnięte wyniki.

Omawianemu dziełu można zarzucić brak proporcji w potraktowaniu roli i znaczenia teologów należących do innych zakonów niż jezuiti np. dominikanów, mimo niewątpliwego przecież prymatu w tym względzie wkładu jezuitckiego. Przypuszczać należy, że sam Autor jest chyba także przedstawicielem tego zakonu. Nie pomniejsza to jednakże wartości samego dzieła jako takiego, gdyż trudno wymagać, aby w tym

samym dziele mógł on równie gruntownie podać wyniki badań w innych archiwach. Mogą to zrobić w przyszłości inni, idąc po śladach wytyczonych w omawianym dziele.

Język wykładu jest jasny, zwięzły. Sam wykład bardzo przekonujący, logicznie zwarty i odpowiednio uporządkowany. Wnioski uzasadnione, spójne.

Podkreślić w końcu warto chyba i to, że dzieło omawiane jest szczególnie cenne dla historyka teologii moralnej głównie ze względu na udaną próbę ustalenia metody tego rodzaju opracowań. Próba ta uwzględnia wszechstronnie różne czynniki kształtujące rozwój tej dyscypliny. Należą do nich zarówno sprawy ogólnokościelne, jak i wewnętrzne związane z nauczaniem tego przedmiotu. Cenną jest także ze względu na odpowiednią metodę prezentacji głównych reprezentantów procesu usamodzielniania się teologii moralnej ukazując w związku przyczynowym tworzone przez nich dzieła, które stanowią milowe kroki na szlaku dziejów tej dyscypliny.

ks. Franciszek Greniuk